

Iluministul Simeon Marcovici. Contribuții documentare privind viața și activitatea sa

NICOLAE ISAR

Simeon Marcovici este unul dintre cărturarii români de seamă, care, alături de alți urmași ai lui Gheorghe Lazăr — Ion Heliade-Rădulescu, Petrarhe Poenaru, Eufrosin Poteca — și-a adus o contribuție remarcabilă la mișcarea de renaștere culturală a poporului român în prima jumătate a secolului trecut. Cărturar de prestigiu în epocă, unul dintre dascălii de seamă de la „Sf. Sava” din epoca pașoptistă, remarcabil gânditor social-politic de formație iluministă, el se numără între acei puțini scriitori care au avut prilejul de a se bucura, postum, de înalta prețuire a lui Mihai Eminescu¹. „Marcovici — avea să scrie marele poet național cu prilejul morții cărturarului — face parte din generația aceea care au prefăcut limba română în limba literară. Scrieri originale nu are (în realitate, la acea dată, poetul nu le descoperise încă! — n.n., N.I.), dar limba traducerilor sale este aproape clasică și poate servi de model oricărui scriitor român”².

Despre viața și activitatea cărturarului cunoaștem puține date — mult mai puține, în orice caz, decît despre opera sa —, lipsa izvoarelor explicînd puțin la un punct și împrăjurarea că locul său în cultura română modernă pare a nu fi fost încă, pînă astăzi, definitiv fixat. După Cornel Diaconovici, cărturarul s-a născut la 25 ianuarie 1802³, dată care — spre deosebire de altele⁴ — este confirmată, în general, de mai multe izvoare. Avem în vedere, în primul rînd precizarea făcută de mai multe ziare la 3 iulie 1877⁵, cu prilejul morții cărturarului, preluată și de Eminescu⁶, anume că dispărutul era în vîrstă de 76 de ani⁷.

În legătură cu locul nașterii și originea cărturarului izvoarele nu ne permit o concluzie definitivă, ci se pot face numai unele ipoteze. Merită reținută în primul rînd opinia după care Simeon Marcovici era român macedonean⁸. Presupunerea că acest cărturar ar fi la origine ardelean — ca

¹ Vezi, în acest sens, N. Isar, *Simeon Marcovici, un scriitor mult prețuit de Eminescu*, în „România literară”, an. XX, nr. 33, din 13 august 1987, p. 19.

² Mihai Eminescu, *Opere, vol. IX. Publicistică. 1870 — 1877*, București 1980, p. 401.

³ C. Diaconovici, *Enciclopedia română*, t. III, Sibiu, 1904, p. 200.

⁴ Ne referim aici la anul 1790, indicat ca dată de naștere de către Dimitrie R. Rosetti, în *Dicționarul contemporanilor*, București, 1907, p. 113.

⁵ Vezi „Presa”, X, nr. 129, 3 iulie 1877, p. 2; „Românul”, XXI, 1877, 3 iulie, p. 2. Articolul lui Eminescu, citat, în „Curierul de Iași”, X, nr. 72, din 6 iulie 1877, p. 3.

⁶ Mihai Eminescu, *op. cit.*, p. 401.

⁷ Desigur, luăm în considerare aici o rotunjire a vârstei în privința lunilor, în plus sau în minus.

⁸ Maria Mazăre, *Viața și activitatea medicală și științifică a doctorului Alexandru Marcovici*, București, 1934, p. 9.

atîția alți dascăli din epocă trecuți peste Carpați — întîmpină unele argumente potrivnice, asupra cărora nu putem insista aici⁹. În aceste condiții, problema rămînînd nelămurită, alte ipoteze merită toată atenția¹⁰. Cărturarul avea un frate, Gheorghe, despre care știm că a urmat o carieră administrativă, pînă la treapta de paharnic¹¹, conform obiceiului timpului. Mai sigure sînt știrile despre originea soției cărturarului, pe nume Maria, care era româncă originară din București, fiica medelnicerului Constantin Calistrat¹².

Cum au precizat unii din cei mai vechi exegeți ai vieții și operei cărturarului, în tinerețe acesta purta numele de Simeon Marcu, așa semînd în mod sigur în 1820, cînd, în vîrstă de peste 18 ani, împreună cu alți tineri aleși de Eforia Școalelor din Țara Românească, pleca la studii în Italia, la Pisa¹³. Nu știm mai nimic despre studiile sale în țară pînă la această dată; desigur, se numărase între elevii Academiei grecești de la București, apoi ai lui Gheorghe Lazăr, căci numai astfel ne explicăm încrederea pe care i-o acordă Eforia, recitîndu-l ca bursier. În orice caz, de la această dată, din 1820, odată cu plecarea la studii în străinătate, izvoarele ne oferă unele amănunte, traiectoria vieții sale, deși cu numeroase lacune, putînd fi, totuși, reconstituită.

În fruntea grupului de bursieri trimiși de Eforie la studii în Italia, în primăvara anului 1820¹⁴, se afla Eufrosin Poteca, mai vîrstnic decît ceilalți, care avea să se specializeze în filosofie. Ceilalți, alături de Simeon Marcovici, erau Constantin Popa Dumitru, zis Constantin Moroiu, care avea să se specializeze în științe juridice, și Ion Pandelescu, cel destinat a se specializa în matematică. De la Pisa, după trei ani de studii, Poteca, Marcovici și Pandelescu treceau la Paris, unde se aflau deja în noiembrie 1823, în timp ce Moroiu rămînea în continuare în Italia. Marcovici se specializase la Pisa în studii literare, dar din 1824, după sinuciderea tînărului Ion Pandelescu, în urma dispozițiilor Eforiei, el se specializase și în matematică. Spre deosebire de Poteca și Moroiu, care se reîntorc în patrie în vara anului 1825, primul luînd în primire catedra de filosofie de la „Sf. Sava”, al doilea, pe cea de drept, Simeon Marcovici, angajat la o specializare mai

⁹ Ne referim aici la poziția de solidaritate cu Petru Poenaru și ceilalți dascăli de la „Sf. Sava” în fața criticilor adresate de Ion Maiorescu, în 1838, în ceea ce privește direcția școlară și culturală din Țara Românească. Vezi, în acest sens, articolul său potrivit lui Ion Maiorescu, care, după opinia noastră, nu poate fi în nici un caz al unui ardelean, publicat în revista de la Brașov, „Foaie literară”, 1838, nr. 20, p. 155—157.

¹⁰ Ne referim aici la informația ilustrului istoric Paul Cernovodeanu — căruia îi mulțumim aici și pentru alte sugestii pe care ni le-a oferit cu amabilitate —, informație după care tatăl cărturarului, pe nume Oancea Marcovici, era de origine sîrb, căsătorit cu o româncă, liiica, care mai trăia la Craiova pe la 1846.

¹¹ Biblioteca Academiei Române, colecția Manuscrise românești, ms. 872, f. 111, nr. 291; f. 295, nr. 67; f. 302, nr. 696 („Arhondologia Țării Românești după noua legiuire din anul 1837”).

¹² Ioan C. Filitti, *Catagrafie oficială de toți boerii Țării Românești la 1829*, București, 1929, p. 16; M. Mazăre, *op. cit.*, p. 9.

¹³ Vezi N. Bănescu, *Cei dintîi bursieri români în străinătate*, în „Revista generală a învățămîntului”, nr. 3, 1910, p. 218—219.

¹⁴ Asupra „momentului psihologic” al plecării primilor bursieri români la studii în Occident, între altele, vezi Al. Marcu, *Un student român la Pisa și Paris, către 1820*; Simion Marcovici, în „Revista istorică”, XV (1929), nr. 1—3, p. 17—22; N. Bănescu, „Academia” greccască de la București și școala lui Gh. Lazăr, Cluj, 1925, p. 19—20.

largă, rămâne în Franța încă doi ani, pînă în 1827, cînd revine și el în patrie, la început fiind numit la „Sf. Sava” profesor de matematică, iar apoi, din 1831, de retorică. Între timp, în anii 1824–1831, în domeniul științelor fizico-matematice se specializase în Apus, în Austria, Franța și Anglia, un alt tînăr, viitor director al colegiului, Petrarhe Poenaru¹⁵.

Despre aceste studii efectuate de primii bursieri români în Apus — inclusiv, ale lui Marcovici —, despre privațiunile lor materiale din acest răstimp, ea și despre contactul lor cu ideologia progresistă a vremii, dispunem de o serie de cercetări mai vechi sau mai noi, ele avînd la bază în primul rînd corespondența din anii 1822–1825 a lui Eufrosin Poteca, conducătorul și figura reprezentativă a grupului.¹⁶

Inaugurîndu-și activitatea de la „Sf. Sava” cu o lecție introductivă¹⁷, Simeon Marcovici a predat aici matematica în cursul anilor 1827–1828, pe cînd școala de la „Sf. Sava”, așa cum am menționat, se afla sub conducerea dascălului de filosofie, Eufrosin Poteca¹⁸. După declanșarea războiului ruso-turc și intrarea trupelor străine în țară, școala își întrerupea activitatea pentru aproape trei ani, ea urmînd a fi redeschisă, în condiții noi, în toamna anului 1831¹⁹, reorganizată în raport cu dispozițiile Regulamentului Organic. Odată cu reînceperea cursurilor, Simeon Marcovici era angajat ca profesor de retorică²⁰, desfășurîndu-și activitatea de la această dată alături de mai vechii dascăli de la „Sf. Sava”, Eufrosin Poteca, Constantin Moroiu, Iosif Genilie, profesorul de geografie²¹, Gheorghe Pop, de matematică, Ion Pop, de gramatică, Alexandru Pop, de caligrafie, Gheorghe Ioanid, de limba greacă²². Cu data de 1 ianuarie 1832, era angajat ca profesor, iar apoi ca director, odată cu reîntoarcerea de la studii din Occident, Petrarhe Poenaru²³. Din toamna anului 1832, în timp ce fostul director și profesor de filosofie, Eufrosin Poteca, se retrăgea din învățămînt, preluînd egumenia mănăstirii Motru²⁴, erau angajați de Eforie

¹⁵ Asupra studiilor acestuia, mai întîi la Viena, apoi în Franța și Anglia, vezi G. Potra, *Petrarhe Poenaru, călător al învățămîntului din țara noastră*, București, 1963, p. 21–59.

¹⁶ I. Bianu, *Întîi bursieri români în străinătate. Scrisori ale lui Eufrosin Poteca, 1822–1825*, în „Revista nouă”, I (1888), p. 401–431. Dintre lucrările mai noi, vezi și N. Isar, *Românii la studii în Franța în anii 1800–1834*, în „Analele Universității București”, Istorie, XVIII (1979), p. 41–59.

¹⁷ Vezi *Cuvînt ce s-au zis la deschiderea Școlii Naționale din București*, Sept. 15, de D. Simeon Marcovici, profesor de matematică în numita școală, în „Biblioteca românească”, 1834, partea IV, p. 25–31.

¹⁸ Asupra calității acestuia de conducător al școlii de la „Sf. Sava” în anii 1825–1828, precum și asupra ideilor sale din acest interval, vezi N. Isar, *Concepția iluministă a lui Eufrosin Poteca în baza analizei discursurilor sale din anii 1825–1827*, în „Revista de filosofie”, XII (1965), nr. 12, p. 1635–1644.

¹⁹ V. A. Urechia, *Istoria școlilor de la 1800–1864*, vol. I., București, 1892, p. 133 și urm.

²⁰ Simeon Marcovici era angajat la 1 iulie 1831, odată cu colegul său Costache Moroiu (Arh. St. Buc., fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, Țara Românească, dosar 6056/1838, f. 130).

²¹ Despre acesta vezi N. Isar, *Idaile social-politice ale lui Iosif Genilie, profesor la colegiul național Sf. Sava (1831–1832)*, în „Studii. Revistă de istorie”, XXVI (1973), nr. 6, p. 1251–1276.

²² Ca și Marcovici, toți aceștia erau reangajați cu data de 1 iulie 1831. (Arh. St. Buc., fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, Țara Românească, dosar 6056/1838, f. 130).

²³ Ibidem.

²⁴ Vezi adresa lui Pavel Kiseleff din septembrie 1832, prin care i se aprobă cererea de „pensionare”, în Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. X, București, 1897, p. 628–627.

noi dascăli, între care Florian Aaron, pentru istorie, Constantin Aristia, pentru franceză, George Hill, pentru latină²⁵ și alții.

Trebuie menționat faptul că Simeon Marcovici, alături de foștii săi colegi, a participat, mai ales în cursul anului școlar 1831—1832, la complexa activitate de punere în aplicare a dispozițiilor Regulamentului Organic privitoare la reorganizarea învățământului de toate gradele²⁶. Între altele, și-a adus contribuția la elaborarea Regulamentului școlar din 1833, operă în primul rând a dascălilor de la „Sf. Sava”, așa cum s-a demonstrat²⁷.

Un scurt interval, după introducerea în colegiu a limbii franceze, încă din primul an de activitate în condiții noi, Simeon Marcovici a predat și limba franceză, pentru avansați²⁸, ulterior restringându-și activitatea la retorică; pentru franceză va fi apoi angajat Constantin Aristia, iar din 1833 începea seria dascălilor de origine franceză²⁹.

Dascăl de retorică în colegiu, Marcovici publică din anul 1834 un original Curs de retorică. Pe parcursul unui răstimp de peste două decenii, până în 1852, când se va retrage de la catedră, va participa la toate actele de seamă din colegiu, la toate măsurile pentru mai buna organizare a acestuia. Alături de ceilalți dascăli, din 1838, se va implica activ în patriotice acțiuni de organizare a învățământului la sate³⁰. Îi găsim înscris numele, în general, în toate inițiativele menite să contribuie la instruirea și educația patriotică a tineretului. Îi putem surprinde ardoarea patriotică în fapte și inițiative aparent dintre cele mai obișnuite, ca, de pildă, donarea de cărți pentru constituirea fondului bibliotecii colegiului³¹ sau sprijinirea inițiativei, din 1846, de ridicare, prin subscripție publică, a unui moment lui Gheorghe Lazăr³². Ca și în cazul lui Petrance Poenaru, al lui Eufrosin Poteca sau al altor câțiva dascăli de seamă din epoca pașoptistă, istoria colegiului național „Sf. Sava”, a învățământului românesc din această perioadă, ar fi greu de făcut, în general, fără a remarcă și contribuția cărturarului la care ne referim.

²⁵ Cei menționați aici erau angajați între 1 august — 1 noiembrie 1832. (Arh. St. Buc., fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, Țara Românească, dosar 6056/1838, f. 130).

²⁶ Ibidem, dosar 4129/1831.

²⁷ G. D. Iseru, *Legiferarea organizării învățământului în Țara Românească în anii 1831—1834*, în „Contribuții la istoria învățământului românesc”, București, 1970, p. 161—169.

²⁸ M. Popescu, *Colegiul național „Sf. Sava”*, București, 1944, p. 87; Gh. Adamescu, *Primii profesori francezi de la „Sf. Sava”*, în „Revista generală a învățământului”, XII (1924), nr. 2, p. 70.

²⁹ Gh. Adamescu, *op. cit.*, p. 70; N. Isar, J. A. Vaillant și profesorii francezi din cadrul colegiului „Sf. Sava” (1829—1848), în „Analele Universității București”, Istorie, XXI (1972), nr. 2, p. 37—51.

³⁰ Asupra contribuției sale, alături de aceea a lui Petrance Poenaru, la opera de organizare a învățământului sătesc din Țara Românească, vezi G. Iseru, *Contribuții privind învățământul la sate în Țara Românească până la jumătatea secolului al XIX-lea*, București, 1975, p. 89—90.

³¹ Vezi, în această privință, „România”, I (1838), nr. 187, p. 740.

³² Alături de Petrance Poenaru, Florian Aaron și Ion Heliade Rădulescu, Simeon Marcovici făcea parte din comisia însărcinată cu subscripția publică. Vezi în această privință articolul lui Petrance Poenaru, prin care se dădeau lămuririle necesare, cu acest prilej aducându-se un frumos omagiu lui Gheorghe Lazăr, în „Curierul românesc”, XVIII (1846), nr. 14, p. 53; de asemenea, „Albina românească”, XVIII (1846), p. 11.

În paralel cu funcția de profesor la „Sf. Sava”, ca și alți dascăli ai colegiului, ca Petrache Poenaru, de pildă, Simeon Marcovici a îndeplinit și o serie de importante funcții de ordin administrativ și juridic. Este vorba, de fapt, de aspecte mai puțin cunoscute din activitatea sa, ceea ce ne face să insistăm aici asupra lor; sînt aspecte care sugerează în bună măsură, așa cum vom vedea, și condițiile de viață materială ale acestui cărturar-patriot.

În anul 1830, de pildă, lui Marcovici i se încredințează o însărcinare de oarecare însemnătate pe linie administrativă. Ținîndu-se seama de cunoștințele sale de matematică, este numit membru al comisiei însărcinată să stabilească hotarele între Imperiul otoman, pe de o parte, Țara Românească și Moldova, pe de altă parte; este secretar al acestei comisii, din care mai făceau parte, ca reprezentant al Țării Românești, vornicul Mihalache Ghica, iar din partea Moldovei, vornicul Dimitrie Plaghino și aga Nicolae Ghica³³.

În spiritul obiceiurilor vremii, pentru zelul arătat în îndeplinirea îndatoririlor școlare sau administrative, în anul 1834, Simeon Marcovici era înălțat la rangul de vel serdar, la o dată cînd primeau ranguri boierești și alți dascăli de la „Sf. Sava”, în frunte cu Petrache Poenaru³⁴. Ulterior, în 1839, era făcut paharnic, în 1845, clucer, și în sfîrșit, în 1856, agă³⁵.

În unele însărcinări administrative, în răstimpul domniei lui Alexandru Ghica, se implică singur, în legătură cu preocupările sale cărturărărești de ordin juridic, în anii studiilor la Pisa și Paris, el însușindu-și serioase cunoștințe și din acest domeniu. În anul 1838 dă tiparului o nouă ediție după Pravila lui Caragea, sub patronajul Marelui Logofeții a Drepătății, condusă de Barbu Știrbei. Era o ediție „mai purtăreată”, fiind de format mai mic și mai bogată, și un preț de 7 sfanți exemplarul”; se spera că în aceste condiții „nu se va mai aduce zăticnirea doritorilor de a o dobindi”, cum indica anunțul publicat în numele marelui logofăt al Drepătății³⁶.

În cursul anului 1839 Simeon Marcovici tipărește pe cheltuiala sa o antologie de texte juridice, pe care foaia oficială administrativă o indica drept manual judecătoresc³⁷, cuprinzînd capitolul al VII-lea din Regulamentul Organic privind organizarea justiției, precum și „legiuirile judecătorești” din anii următori³⁸.

³³ „Curierul românesc”, II (1830), nr. 29, p. 113.

³⁴ „Buletin. Gazeta administrativă”, II (1834), nr. 42, p. 186. Cu acest prilej, Petrache Poenaru era ridicat la rangul de vel comis, ranguri mai mici primind și alți dascăli de la Sf. Sava: Florian Aaron, Ion Pop și alții.

³⁵ Biblioteca Academiei Române, colecția Manuscrise românești, ms. 872, f. 50, nr. 103; f. 69, nr. 83; f. 108, nr. 103.

³⁶ „Buletin. Gazeta administrativă”, VII (1838), nr. 47, p. 188. La textul Pravilei lui Caragea se adaugă un ofis al domnului Grigore D. Ghica privind dreptul de profimisis, precum și jurnalul Sfatului Administrativ Extraordinar, din 1837, în aceeași chestiune.

³⁷ „Buletin. Gazeta administrativă”, XVIII (1839), p. 92.

³⁸ Vezi „Regulament judecătoresc, coprinzător de capul al șaptelea din Regulamentul organic asupra administrației judecătorești și a organizației judecătorești din prințipatul Țării Românești, după cum s-a înrunat și s-a priimit de Cinstita obșteasca Adunare cu legiuirile judecătorești din anii 1831, 1832, 1833, și cu adăogire a legiuirilor judecătorești din anii următori pînă în ziua de astăzi; tipărit acum în zilele prea-înălțatului nostru Domn, Alexandru D. Ghica, cu înaltă slobozenie, prin stăruirea și cheltuiala D. Sărdar, S. Marcovici”. București, în Tipografia lui Eliad, 1839, 188 p.

La începutul acestui an, la propunerea marelui logofăt al Dreptății, Simeon Marcovici era numit secretar al „Comisiei însărcinată cu alcătuirea unei condici civile și de procedură”, ca membri în această comisie fiind numiți și profesorii de drept de la „Sf. Sava”, Costache Moroiu, Alecu Racoviță și Constantin Brăiloiu³⁹. Se constituia totodată și un comitet de supraveghere a lucrărilor comisiei, alcătuită din mari boieri⁴⁰, avînd ca președinte pe Barbu Știrbei. De fapt, sarcina de bază era lăsată pe seama lui Marcovici, curînd Adunarea Obștească, pentru cheltuielile necesare, alocîndu-i o sumă de bani⁴¹.

În seria condiciilor intrate în atenția comisiei instituită de autorități, al cărui secretar era Marcovici, o însemnătate deosebită se conferea Condicii de comerț, și odată cu terminarea acestei lucrări, în manuscris, în anul următor, Departamentul Dreptății propunea domnitorului ca ea să fie tipărită, cu această operație finală fiind însărcinat în mod special Simeon Marcovici, cel care o „lucrase”, date fiind garanțiile pe care el le oferea, mai ales sub raportul pregătirii lingvistice. Departamentul era de părere „ca dumnealui paharnicul Simeon Marcovici, cari cu deosebită rîvnă, osîrdie și înțelegere a fost secretar pe lîngă numitul Comitet de noua alcătuire a Condicii de comerț, să se însărcineze cu tipărirea acestei condici, spre a să păzi lămurirea cea mai strajnică atît în noile expresii ce după neapărată trebuință s-au introdus, cît și în punctuație, ca să nu să facă cea mai mică greșeală la tipar, aducătoare de neînțelegere ori de rea înțelegere a dispoziției legiului”⁴². La 27 mai 1840, pentru „cuvintele arătate”, raportul Departamentului Dreptății era aprobat de domn, cu acordarea unui privilegiu: „pentru oareșicare mîngiere a strădaniilor numitului paharnic, să i se dea dreptul de a tipări singur Condica de comerț în soroc de doisprezece ani cu îndatorire de a da la Departamentul Dreptății pentru cea dintîi ediție cincizeci exemplare fără plată” (pentru eventualele celelalte ediții, cite 20 de exemplare)⁴³. Odată tipărită, Condica de comerț urma să intre în funcțiune cu data de 1 ianuarie 1841⁴⁴.

Simeon Marcovici, care, între timp, fusese înălțat în rangul de paharnic, spera să tragă oarecare foloase materiale din monopolul care îi era asigurat asupra vînzării acestei noi lucrări juridice⁴⁵. Lucrurile vor sta însă cu totul altfel, în cițiva ani monopolul dovedindu-se cu totul păgubos. La sfîrșitul anului 1843, el era obligat să adreseze o plîngere noului domnitor, Gheorghe Bibescu, solicitînd sprijin pentru a-și recupera banii cheltuiți pentru tipărirea acestei lucrări. „Dînd la lumină această condică cu a mea cheltuială — scrie el la această dată — nu numai că n-am dobîndit vreun folos, ci dimpotrivă am pierdut și capitalul, pentru că mai

³⁹ „Buletin. Gazeta administrativă”, VIII (1839), p. 69—71: copie după raportul Departamentului Dreptății înaintat domnului la 4 februarie 1839.

⁴⁰ Între alții se numără în acest comitet fratele lui Barbu Știrbei, Gheorghe Bibescu, viitorul domnitor, succesor al lui Alexandru Ghica, care, la rîndul său, avea să-l prețuiască pe dascălul de la „Sf. Sava”.

⁴¹ „Buletin. Gazeta administrativă”, VIII, 1839, nr. 18, p. 71.

⁴² Arh. St. Buc., fond Ministerul Justiției, dosar 16/1840, f. 2.

⁴³ Ibidem, f. 3.

⁴⁴ „Buletin. Gazeta oficială”, IX (1840), nr. 20, p. 77—78.

⁴⁵ Vezi *Condica de comerț cu aneele ei* ... Acum intlia oară tipărită, ... prin stăruirea și cheltuiala D. Păharnicului S. Marcovici, București, în Tip. lui I. Eliad, 1840, 242 p.

toate exemplarele stau nevindute”⁴⁶. Ca atare, ruga pe domn să dispună anularea monopolului și, o dată cu aceasta, preluarea de către stat a celor aproape 1500 de exemplare existente, cu achitarea contravalorii lor, calculate la câte 6 stânți exemplarul, în acest fel reclamantul urmînd, cum se exprimă el însuși, a „nu se vedea expus a-și vedea atîtea trudoase osteneți jertfite în zadar”⁴⁷. Domnul avea să pună pe plîngerea editorului o rezoluție favorabilă, făcîndu-i dreptate, „potrivit cu ostenele și rivna ce apururea a arătat nucidii, atît ca om de litere, cît și ca slujbaş”⁴⁸. Cele 1500 exemplare ale condiciei, cum indica jurnalul Sfatului Administrativ Extraordinar din 9 decembrie 1843, erau preluate de Logofeția Dreptății, urmînd a se achita lui Marcovici în anul următor contravaloarea lor⁴⁹. În orice caz, Simeon Marcovici primea din partea statului în cursul anului 1844, în patru rate, frumoasa sumă de 21.262 lei⁵⁰, în timp ce mulți ani după această dată, vînzările fiind foarte reduse, o asemenea sumă nu putea fi recuperată de stat⁵¹.

Mai ușor vandabilă a fost, cu siguranță, Pravila lui Caragea, căci Simeon Marcovici o va tipări pentru a treia oară, în 1845⁵², adăogită cu „toate legiurile privitoare la pricini civile”⁵³, peste doi ani, în 1847, împreună cu Zaharia Carcalechi, tipărind Regulamentul Organic⁵⁴.

Carierea administrativă a lui Simeon Marcovici intră într-o nouă etapă în intervalul domniei lui Gheorghe Bibescu, cînd el este înalt funcționar în cadrul Secretariatului Statului, bucurîndu-se în mod deosebit de prețuirea domnului; a făcut parte din suita acestuia cu prilejul călătoriei la Constantinopol, în 1843⁵⁵, precum și al călătoriilor în țară, pe la locuri și monumente istorice, relatînd din etapă în etapă, aceste călătorii⁵⁶.

Trebuie amintit aici că nu numai Marcovici, ci și alți cărturari patrioți își puneau speranțe în noul domnitor — primul domnitor ales de Adunarea Obștească, în urma competiției dintre mai mulți candidați —, credeau cu sinceritate în patriotismul lui, iar acesta, la rîndul său, mai

⁴⁶ Arh. St. Buc., fond Ministerul Justiției, Extrajudiciare, dosar 300/1843, f. 1.

⁴⁷ Ibidem, f. 14.

⁴⁸ Ibidem.

⁴⁹ Ibidem, f. 2. Ulterior, după o numerotare exactă a exemplarelor existente, Marcovici constata un supliment de alte 75 exemplare, peste numărul de 1500, și, cum nu mai avea „nici un drept de proprietate întru aceasta”, cerea și răscumpărarea lor, adresîndu-se numai Departamentului Dreptății (Ibidem, f. 25, 26, 27).

⁵⁰ Ibidem, f. 66.

⁵¹ La sfîrșitul anului 1853, în vremea lui Barbu Știrbei, la Departamentul Dreptății încă se mai aflau nevindute 1417 exemplare din cele 1575 în discuție (Ibidem, f. 116). Și în anii următori, cît putem urmări documentar situația, pînă prin 1857, vînzările vor fi sporadice. (Ibidem, f. 117, 120, 160).

⁵² Vezi *Legiure a Prințipatului Țării Românești*, întocmită supt fostul Domn Ioan Gheorghe Caragea, acum a treia oară tipărită, . . . , de D. Cluceru Simeon Marcovici, București. În privilegiata tipografie a Curții, 1845, 193 p.

⁵³ Era pusă în vînzare, pentru început, în „canțelaria” gazetei „Vestitorul Românesc”, cu prețul de patru stânți. Vezi „Vestitorul românesc”, IX (1845), nr. 58, p. 232.

⁵⁴ Vezi semnalarea apariției sale în „Vestitorul românesc”, XI (1847), p. 170, dar și în gazetele transilvănene: „Gazeta Transilvaniei”, X (1847), p. 200; „Organul luminării”, I (1847), p. 128—129.

⁵⁵ N. Isar, 1843 — un domnitor român în vizită la Istanbul, în „Magazin istoric”, XXI (1987), nr. 4, p. 38—41.

⁵⁶ Asupra spiritului patriotic care animă aceste relatări de călătorie, vezi art. citat din „România literară”.

ales în intervalul imediat următor înscăunării⁵⁷, părea a dori să încurajeze aceste așteptări. Din primele luni de domnie, proaspătul ales a încercat să-și facă popularitate, să-și apropie pe cărturarii de prestigiu din epocă. Sub semnul acestei tendințe se desfășoară, la puțină vreme de la înscăunare, vizita sa la colegiul „Sf. Sava” din București, cu prilejul festivității încheierii anului școlar, pe care „Curierul românesc”, condus de Heliade, o relatează cu oarecare entuziasm⁵⁸.

Apreciat în mod deosebit de domnitorul Gheorghe Bibescu — după ce în urma călătoriei la Constantinopol, primise o înaltă distincție, precum și o importantă recompensă în bani⁵⁹ —, în primăvara anului 1845, Marcovici este înălțat de la rangul de paharnic la acela de clucer⁶⁰. Cenzor pentru scrierile în limba franceză, din toamna anului 1845⁶¹, funcție care reflectă încrederea acordată de domn, doi ani mai târziu era numit de acesta membru al comisiei însărcinate a se ocupa cu administrația averii domnului și soției sale, alături de polcovnicul Banov și clucerul Opran⁶².

Odată cu izbucnirea revoluției de la 1848, dat fiind spiritul moderat pe care îl dovedise de-a lungul anilor, Marcovici se numără printre cele câteva personalități la care domnitorul s-a gândit la un moment dat să apeleze, în ideea că ar putea să salveze situația⁶³; alături de Marcovici, de asemenea, era avut în vedere Petrache Poenaru. Cert este că, spre deosebire de Poenaru, care, în intervalul represiunii care a urmat după 1848, a fost acuzat de complicitate⁶⁴, Marcovici a rămas în afara bănuielor⁶⁵.

Odată cu numirea ca domn a lui Barbu Știrbei — care îl cunoștea bine, de mai multă vreme, și cu care mai colaborase —, ocupă funcția de șef al Secției administrative în cadrul Secretariatului Statului din octombrie 1850, fiind înlocuit în această funcție de Petrache Poenaru⁶⁶. În schimb, odată cu deschiderea școlilor, de la 1 ianuarie 1851, Marcovici ocupă importanta funcție de director al școlilor, în locul lui Costache Brăiloiu⁶⁷. Cum era vorba de o nouă organizare a școlilor, proaspătul

⁵⁷ Între alte publicații, „Curierul românesc” al lui Heliade descria ceremonialul înscăunării domnului de la începutul anului 1843, subliniind nota de entuziasm care domina evenimentul. Vezi XV (1843), supliment la nr. 13.

⁵⁸ Vezi nr. 51, din 5 iulie, p. 145—148. Cu acest prilej ca în fiecare an la această festivitate, din partea corpului didactic a luat cuvântul marele clucer Petrache Poenaru, directorul școlilor naționale (cuvânt publicat de G. Potra, *op. cit.*, p. 352—356).

⁵⁹ „Vestitorul românesc”, VII (1843), nr. 103, p. 409—410: „Albina românească”, VI (1844), p. 13 (suma de 12.000 lei).

⁶⁰ „Buletin. Gazetă oficială”, XIV (1845), nr. 41, p. 163—164.

⁶¹ „Buletin. Gazetă oficială”, XIII (1844), nr. 116, p. 461.

⁶² „Buletin. Gazetă administrativă”, XVI (1847), p. 215.

⁶³ Gh. Bibescu, *Domnia lui Bibescu*, traducere de B. Florescu, vol. II, București, 1894, p. 336.

⁶⁴ G. Potra, *op. cit.*, p. 167—169.

⁶⁵ Pentru aprecierea acestui moment, vezi N. Iorga, *Istoria învătămintului românesc*, București, 1928, p. 281; Al. Marcu, *op. cit.*, p. 28.

⁶⁶ „Buletin oficial al Țării Românești”, 1850, nr. 96 din 13 noiembrie, p. 383.

⁶⁷ „Vestitorul românesc”, 1850, supl. la nr. 96, p. 1; „Buletin oficial al Țării Românești”, 1850, nr. 99, din 19 noiembrie p. 393—394.

director urma să aibă un rol important în aplicarea acestei reforme ⁶⁸. În ajunul deschiderii cursurilor, conform unui vechi obicei, în numele corpului profesoral, Marcovici vorbea în fața domnului, cu prilejul solemnității Anului Nou, între altele, referindu-se la importanța misiunii corpului profesoral în aplicarea noii reforme ⁶⁹. Nu peste multă vreme, cu prilejul încheierii acestui an școlar prescurtat, din cursul noii etape de organizare, la 14 iunie 1851, se desfășura festivitatea împărțirii premiilor ⁷⁰, cu acest prilej, directorul școlilor naționale — și, implicit al colegiului „Sf. Sava” — făcând un raport asupra desfășurării activității școlare în primul an de aplicare a noii reforme, raport contrasemnat de ceilalți doi membri ai Eforiei, dr. Apostol Arsache și Petrache Poenaru ⁷¹.

Nu este exclus ca, în calitate de vechi colaborator al lui Barbu Știrbei, apoi și de director al școlilor, Simeon Marcovici să fi însoțit pe domn în călătoriile sale prin țară; ne referim în primul rînd la călătoria în Muntenia și Oltenia, din august — septembrie 1850, pe un traseu asemănător cu cel parcurs în anii 1844—1846, în compania lui Gheorghe Bibescu ⁷².

Cu prilejul Anului Nou 1852, Simeon Marcovici vorbește, ca și în anul anterior, la palat în numele corpului profesoral, alături de alte oficialități ⁷³, dar în curînd, în februarie 1852, în locul său era numit ca director al școlilor tinărului doctor în drept de la Paris, Costache Bosianu ⁷⁴. I se vor încredința apoi lui Simeon Marcovici alte câteva funcții pe linie cultural-administrativă; din 1853 era redactor al „Buletinului oficial” al Țării Românești, de la această dată „Foaia sătească”, vechea gazetă (întemeiată de Petrache Poenaru sub titlul de „Învățătorul satului”) încetîndu-și existența ⁷⁵; în 1854, era numit membru al comitetului teatral în locul colonelului Ioan Voinea, director al teatrului fiind numit Grigore Bengescu ⁷⁶.

Dar o funcție deosebită de ordin administrativ deține Simeon Marcovici din 1855, cînd, în urma alegerilor din 19 iunie pentru Consiliul orășenesc al Capitalei, este ales membru al acestuia, dintre toți aleșii întruînd cel mai mare număr de voturi ⁷⁷. A îndeplinit de la început funcția de prezident sau de locuitor al prezidentului Consiliului; în orice caz, de prin aprilie 1856 iscălea actele în calitate de primar

⁶⁸ Hrisovul domnului Barbu Știrbei pentru redeschiderea școlilor datează din 17 octombrie 1850, și în el era anunțată numirea noii Eforii: președinte, marele ban, Alexandru Filipescu, membri, în afară de clucerul Simeon Marcovici, dr. Apostol Arsachi, colonelul Ioan Florescu și clucerul Petrache Poenaru. Vezi „Vestitorul românesc”, XIV (1850), nr. 80, p. 318. Tot aici era anunțată programa noului colegiu (p. 318 și urm.).

⁶⁹ „Vestitorul românesc”, XVI (1851), nr. 2, din 6 ianuarie, p. 5—7.

⁷⁰ Ibidem, nr. 52, din 16 iulie, p. 205.

⁷¹ Ibidem, p. 207—208.

⁷² Ibidem, XIV (1850) din 26 august, 2 și 5 septembrie 1850, p. 251—254; 265—267; 269—271. Este vorba de relatări de călătorie care par a nu aparține lui Simeon Marcovici; în orice caz, ținînd seama mai ales de reportajele sale precedente, numele său poate fi pus în discuție.

⁷³ „Vestitorul românesc”, XVIII (1852), p. 58; „Gazeta Transilvaniei”, XV (1852), p. 29—31; 34—35.

⁷⁴ „Buletin oficial al Prințipatului Țării Românești”, din 14 februarie 1852, p. 50.

⁷⁵ „Bukurester deutsche Zeitung”, IX (1853), p. 49.

⁷⁶ „Buletin oficial”, 1854, nr. 93, p. 369.

⁷⁷ Arh. St. Buc., fond Primăria municipiului București, dosar 2/1856, f. 6.

al Bucureștilor ⁷⁸. Era confirmat de cainacamul Alexandru Ghică în 1856 în această funcție ⁷⁹, pe care o va deține pînă la sfîrșitul mandatului Sfatului orășenesc, adică pînă la 1 iulie 1857 ⁸⁰. Ca primar al Capitalei, a desfășurat o meticuloasă muncă administrativă, în acest răstimp, între altele, ajutînd pe fostul său colaborator Zaharia Carcalechi, Consiliul orășenesc încheind cu vechiul gazetar contracte de tipărire a lucrărilor sale ⁸¹. A mai ocupat în acest răstimp și o funcție cvasi-onorifică, aceea de al II-lea epitrop al Spitalului Brîncovenesc și al bisericii Domnița Bălașa, în care era numit în noiembrie 1856 ⁸².

De asemenea, a mai deținut Simeon Marcovici, în partea finală a vieții sale, și alte funcții sau demnități, amintite în necrologul lui Mihai Eminescu sau în enciclopedia lui Cornel Diaconovici, pe care, însă, deocamdată, documentar, nu le putem confirma. Astfel, din 1852, a fost, se pare, membru al Comisiei documentale (trecută apoi la Arhivele Statului) ⁸³; în anii 1858—1859, director general al telegrafelor ⁸⁴; în sfîrșit, membru al Consiliului superior al instrucției publice și deputat ⁸⁵.

Trebuie menționat că, în paralel cu activitățile didactice ⁸⁶ și administrative, Simeon Marcovici a desfășurat o bogată activitate publicistică și de traducător. Ca și alți dascăli de la „Sf. Sava” ⁸⁷, a colaborat la gazetele vremii cu o serie de articole cu conținut social-politic, afirmîndu-se ca un remarcabil gînditor de formație iluministă. În același timp, a fost, mai ales, un neobosit traducător de literatură franceză și italiană; a tradus, de pildă, după o versiune franceză, din poeziile lui Edward Young (*Oulegere din cele mai frumoase nopți ale lui Young*, București, 1831; a doua ediție, adăugită, 1835), dar și din alte opere literare, cu preocupări moralizatoare, aparținînd lui A. R. Lesage, J. Fr. Marmontel, G. B. de Mably, Vittorio Alfieri și alții ⁸⁸. Limba frumoasă a acestor traduceri a fost aceea care a atras admirația lui Eminescu, la care ne-am referit.

Evident, viața de familie și condițiile materiale de existență au avut un rol important în realizarea carierei școlare și administrative a lui Simeon Marcovici, a operei sale. Prin 1832 dascălul de retorică de la

⁷⁸ Ibidem, f. 18.

⁷⁹ „Buletinul oficial al Prințatului Țării Românești”, 1856, p. 293.

⁸⁰ Arh. St. Buc., fond Primăria municipiului București, dosar 20/1856, nenumărat.

⁸¹ Ibidem, dosar 122/1856, nenumărat.

⁸² Ibidem, fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice. Țara Românească, dosar 4335/1856.

⁸³ C. Diaconovici, *Enciclopedia română*, Sibiu, 1904, t. III, p. 201.

⁸⁴ Ibidem.

⁸⁵ Mihai Eminescu, *op. cit.*, p. 401. Este articolul publicat în „Curierul de Iași”, X (1877), nr. 72, din 6 iulie, p. 73.

⁸⁶ Pentru o prezentare a acestei activități, vezi și Elena Grigoriu, *Istoricul Academiei Domnești de la Sf. Sava (Contribuții documentare)*, București, 1978, p. 197—201.

⁸⁷ Pentru publicistica social-politică a dascălilor de la „Sf. Sava”, vezi, recent, N. Isar, *Cele mai vechi periodice ale dascălilor de la Sf. Sava: „Muzeul național” și „România”*, în „Studii și articole de istorie”, LI — LII, 1985, p. 252—260; Idem, *Două publicații din timpul revoluției de la 1848*, în „Revista de istorie”, XXXVIII (1985), nr. 2, p. 198—206.

⁸⁸ Semnificația social-politică a acestor traduceri a fost în mod inspirat subliniată într-un studiu mai vechi de I. Verbină (I. Pervain), *Simeon Marcovici, traducător și teoretician al problemelor sociale și literare*, în „Studii literare”, vol. IV, Cluj, 1948, p. 1—57.

Sava" locuia în București în sectorul de Verde⁸⁹. Avea o stare materială bună, care îi permitea, între altele, să întrețină un vizitiu⁹⁰ și să țină în casă o servitoare, cum era obiceiul în casele boierești; dar era, se pare, strâns la pungă, grijuliu cu cheltuielile, drastic în a-și păstra agoniseliile⁹¹, având a întreține și trimite la studii, cum vom vedea, mai mulți copii. Din partea părinților soției moștenise, se pare, ceva avere; prin 1840—1841 deținea din partea răposatului socheru o casă — alta decît aceea în care locuia — pe care o închiriasse unei trupe de actori francezi⁹².

Cărturarul a avut mai mulți copii, fete și băieți. Primul născut, în 1827, a fost Elena, viitoarea soție a cunoscutului arhitect Alexandru Orescu. Apoi au venit pe lume: Elisabeta, în 1832, moartă de tinărară, în vîrstă de 20 de ani, Ilie, în 1833, mort de copil, Alexandru în 1835, viitorul renumit medic, în sfîrșit, Constantin, în 1837, viitor economist și publicist⁹³. Moartea în august 1852 a celei de a doua fiice, Elisabeta — căsătorită Racoviță —, pe cînd împlinise abia 20 de ani⁹⁴, zdrobise pentru totdeauna liniștea părinților. După această dată, în paralel cu multiplele activități pe care le desfășoară, la care ne-am referit, grijile îndureratului tată se îndreaptă spre educația celor doi băieți, Constantin și Alexandru.

Ca unul care își făcuse studiile în străinătate, Simeon Marcovici era adinec convins de remarcabila însemnătate pe care acest gen de studii continua să o aibă — la mijlocul secolului trecut⁹⁵ — pentru formarea profesională a tinerilor, și va urmări, deci, cu perseverență, să orienteze pe această cale pregătirea profesională a fiilor săi.

La 12 iulie 1852, de fapt, cu puțin înaintea morții fiicei sale, Elisabeta Racoviță, la care ne-am referit mai sus, el adresează o jalbă domnului Barbu Știrbei, solicitîndu-i o bursă pentru trimiterea la studii la Viena a

⁸⁹ Arh. St. Buc., fond Vornicia poliției București, dosar 3812/1832, f. 16.

⁹⁰ Vezi o adresă a Agiei către Comisia Văpselei de Verde, din decembrie 1832, în care se arată că un Ioan sin Radu Țiganul, fost vizitiu, al lui Marcovici, îi furase acestuia diferite obiecte și bani, care, ulterior, după cercetări, au fost găsite la fur și recuperate. (Arh. St. Buc., fond Tribunalul poliției, dosar 5741/1832, f. 1).

⁹¹ Între alte piese inedite, referitoare la Simeon Marcovici, remarcăm o jalbă a sa, din 22 februarie 1834, adresată Agiei, reclamînd că angajase o femeie ca bucătăreasă, dar aceasta, a patra zi, fugise, luînd cu sine cîteva taciuri de argint; o căutase un timp, pentru a o găsi în cele din urmă, întîmplător, într-o casă de sub mitropolie și cerea, deci, Agiei să-i fie recuperate „bunurile”.

⁹² La un moment dat, în timp ce actorii francezi erau plecați la Craiova, probabil în turneu, din afară proprietarul observă spargerea unui geam și gîndindu-se la hoți cerea Agiei să se cerceteze casa, în prezența reprezentanților consulatului francez, și să se facă catagrafia lucrurilor actorilor francezi, dîndu-se aceasta în păstrarea sa pînă la întoarcerea chiriașilor (Arh. St. Buc., fond Agia orașului București, dosar 1014/1841, f. 1—2, 7).

⁹³ Ibidem, colecția Catagrafii, Catagrafia din 1838, vol. 82, mahalaua Crețulescu, poziția 2053.

⁹⁴ Vezi „Curierul românesc”, foaie volaută după nr. 63. În discursul funebru ținut cu acest prilej de unul dintre prietenii familiei, N. Nenovici, referitor la educația aleasă a tinerei dispărute, se aducea un cuvînt de îmbărbătare întristatului tată, clucerul Simeon Marcovici, cel „care 20 de ani și mai bine, ca profesor zelos în școala națională, a crescut o generație întreagă, dotînd-o cu principiile acelea cu care acum nici un june nu se poate rușina cînd pășește cu fruntea radioasă în societate”.

⁹⁵ În afara unor lucrări citate mai sus, pentru aceste călătorii de studii, mai vezi Viorel Grozav, *Știri noi privitoare la bursierii români în străinătate 1820—1877*, în „Revista Arhivelor”, XLVII (1970), vol. XXXII, nr. 1, p. 121; Maria Stan, *Tineri bucureșteni plecați la studii în străinătate în secolul al XIX-lea*, în „București. Materiale de istorie și geografie”, IX, 1972, p. 176.

fiului său mai mic, Constantin. Slujise pînă la această dată, preciza el, douăzeci de ani în ramura instrucției publice, ca profesor de matematică, de limbă franceză, de retorică și, în sfîrșit, ca director, și douăzeci și unu de ani, „necurmat”, în ramura administrativă. Fiul său, voind să studieze medicina, „după însuși a lui vocație”, apela la domn, mijloacele materiale fiindu-i mărginite : „pentru că puțină avere ce aș fi putut aduna prin economie din leafa mea s-a absorbit de necurmatele trebuințe și nenorociri ale numeroasei mele familii”⁹⁶. Domnitorul avizează favorabil cererea, indicînd acordarea pentru Constantin a unei subvenții de 200 galbeni pe an, în curs de patru ani, o sută urmînd a fi achitată de Eforia Spitalelor și o sută de Eforia Școalelor. Motivarea din rezoluția unui vechi om de școală, cum era și Barbu Știrbei, merită să fie reținută : „Lipsa de specialități este mare la noi despre orice ramură și este ca osibit simțitoare astăzi pentru doctori în medicină. Trebuința aceasta nu să poate îndeplini pe cît om adăsta-o de la streini. Căci cei buni doctori nu-și las patria lor, și nu ne vin decît mediocrități”⁹⁷.

Eforia Școalelor, constatînd că recomandarea domnului era în conformitate cu prevederile art. 256 din Regulamentul școlilor, care punea Eforiei datoria de a trimite tineri la studii în străinătate „spre a să desăvirși în ale lor învățăturii și să profeseze în urmă în țara lor științele dobîndite în streinătate”, acorda bursa solicitată, cu începere de la 10 iulie 1852, indicînd drept condiții următoarele : ca tînărul să studieze medicina în facultatea de medicină din Viena, „pînă la gradul de doctor”; să se îndatoreze „a se specializa în istoria naturală și a preda după întoarcere în colegiu această disciplină”; de a trimite la sfîrșitul fiecărui an școlar certificate de absolvire; în sfîrșit, obligația părintelui de a restitui Eforiei banii primiți dacă fiul la întoarcere în țară nu va voi să se facă profesor⁹⁸.

Constantin a plecat într-adevăr la Viena, studiînd, se pare, într-un pensionat particular, în „așezămîntul domnului Șubert”⁹⁹; anual, pînă în 1855, deci, inclusiv pentru cel de al treilea an de studiu, subvenția i-a fost ridicată de părinte de la Eforie, fiindu-i trimisă la Viena¹⁰⁰.

Între timp, în 1854, celălalt fiu al lui Simeon Marcovici, mai mare, Alexandru, după absolvirea cu succes a șase clase gimnaziale în Capitală, fusese trimis la Paris, pe spesele tatălui, și în aprilie 1855 își luase diploma de bacalaureat în științe. Cum tocmai se anunțase de către Eforie măsura de a se trimite un număr de 4 bursieri în străinătate pentru studiul matematicii, la 20 mai 1855, Simeon Marcovici adresa o nouă cerere domnului Barbu Știrbei, solicitînd de această dată ca Alexandru să fie prenumărat printre cei patru bursieri „pentru ramura matematică”, sugerînd aici și soluția unui transfer a bursei dată lui Constantin, care ar fi urmat să înceze de la 1 iulie, după numai trei ani, acesta din urmă mai avînd „zăbavă”

⁹⁶ Arh. St. Buc., fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, Țara Românească, dosar 1794/1852, f. 2, copie.

⁹⁷ Ibidem.

⁹⁸ Vezi jurnalul Eforiei din 8 noiembrie 1852 (Ibidem, f. 8).

⁹⁹ În orice caz, aici a urmat primul an școlar, 1852/1853, de unde obținea atestatul depus a Eforiei e. (Ibidem, f. 19).

¹⁰⁰ Vezi cererile lui Simeon Marcovici pentru ridicarea subvenției, ultima din 12 iunie 1854, pentru cel de al treilea an școlar, 1854—1855. (Ibidem, f. 16, 22).

pină la trecerea la Viena a examenului de bacalaureat ¹⁰¹. Eforia, în acord și cu părerea domnitorului, prin raportul din 13 iunie 1855, apreciază că regulamentul școlar în vigoare interzicea acordarea fără concurs a unei burse, dar transferul subvenției lui Constantin pe seama lui Alexandru nu contrazicea dispozițiile legale ¹⁰². Nu știm exact ce a motivat această hotărâre în privința lui Constantin, dar, după cum se știe, nici orientarea lui Alexandru spre studiul matematicii nu era definitivă, acestuia fiindu-i dat a se stabili în studierea medicinei, urmînd a deveni un renumit doctor, și spre satisfacția tatălui, care avusese, oricum, dorința de a vedea medic pe unul dintre băieții săi.

În anii următori, Simeon Marcovici se îngrijește cu rigurozitate de ridicarea bursei pentru Alexandru ¹⁰³, prezentînd cu regularitate Eforiei atestatele secretariatului Facultății de medicină din Paris ¹⁰⁴, pe care Alexandru se decisese în cele din urmă s-o urmeze. La 2 decembrie 1858, din timp, printr-o cerere adresată Eforiei, el solicită prelungirea stipendiului pentru alți trei ani, peste cei patru acordati inițial, începînd de la 1 iulie 1859, pentru ca Alexandru „să-și poată săvîrși fără strîmtoare cursul medical teoretico-practic împreună cu cuvenita diplomă de doctorat” ¹⁰⁵. Eforia, prin jurnalul din 18 decembrie 1858, luînd în considerație că „numitul june urmează bine studiile”, hotărâște în principiu continuarea acordării stipendiului, decizia urmînd a fi reinnoită anual, „după cum junele-și va face bine datoriile sale” ¹⁰⁶. Peste un an, sub domnitorul Alexandru Ioan Cuza, Simeon Marcovici adresează eforilor o nouă cerere, solicitînd o suplimentare a bursei acordată lui Alexandru, la nivelul celorlalți bursieri înscrși în bugetul statului ¹⁰⁷, preum și o prelungire de încă șase luni peste cei trei ani suplimentați anterior, ținînd seama de „silința, buna orînduială și succesele” lui Alexandru ¹⁰⁸.

Într-adevăr, Alexandru, în anul precedent, la examenul pentru externat, se clasase al patrulea din 180 de candidați, iar acum se pregătea pentru examenul de internat, „care este cel mai greu și mai necesariu, fiindcă cu modul acesta teoria merge în paralel strîns cu practica” ¹⁰⁹. În consecință, în fața unor probe concludente despre silințele tînărului, Eforia dădea satisfacție cererii lui Simeon Marcovici ¹¹⁰, încrederea acordată avînd a fi pe deplin confirmată. Peste cîțiva ani, întors în țară, Alexandru

¹⁰¹ Ibidem, f. 28.

¹⁰² Ibidem. Printre altele formalități de transferare a bursei, vezi de asemenea, f. 30, 34.

¹⁰³ Vezi cererile, cu autografe, din 11 iulie 1856 și 1 iulie 1857, cea din urmă pentru eliberarea subvenției pentru al treilea an de studii din cei patru prevăzuți și pentru Alexandru. (Ibidem, f. 46), 49).

¹⁰⁴ Pină în vara anului 1859, „Alexandru Marcovitz”, cum era înregistrat în foile matricole ale facultății, obținuse 12 inscripții și trecuse 3 examene finale. (Ibidem, f. 46, 49).

¹⁰⁵ Ibidem, f. 51.

¹⁰⁶ Ibidem, f. 52. La această dată semnau ca efori G. Costaforu, A. G. Goleșcu, V. Boerescu și Ar. Ghica.

¹⁰⁷ Odată cu transferarea stipendiului pe seama lui Alexandru, au fost achitați acestuia numai 100 de galbeni, partea din subvenție acordată de Eforia Spitalelor; acum, deci, era vorba de creșterea subvenției de la 100 la 240 galbeni, cit aveau la această dată ceilalți bursieri ai statului la studii în Occident. (Ibidem, f. 59—61).

¹⁰⁸ Ibidem, f. 59.

¹⁰⁹ Ibidem.

¹¹⁰ Ibidem, f.60. Ca efori semnează acum P. Poenaru, Aug. Tr. Laurian, I. Maioreșcu și Ar. Ghica.

Marcovici avea să facă o strălucită carieră de medic, fiind unul dintre marii diagnosticieni ai timpului și unul dintre cei mai de seamă profesori ai tinerei facultăți de medicină ¹¹¹.

După moartea lui Simeon Marcovici, la 1 iunie 1877, amintirea lui va fi ilustrată cum nu se va putea mai bine de doctorul Alexandru Marcovici, numele lor, atit al tatălui, cit și al fiului ¹¹², păstrindu-se vii în conștiința publică românească pînă în zilele noastre.

Dăm în anexe cîteva din documentele de arhivă amintite mai sus : jalba lui Marcovici din 1843 adresată domnului Gheorghe Bibescu privind răsкупpărarea de către stat a privilegiului vînzării condicii comerciale tipărită de el, precum și o parte din corespondența sa cu autoritățile pentru bursele de studii în străinătate ale fiilor săi.

1

[1843,? decembrie 9, București] Jalbă a lui S. Marcovici, solicitînd recuperarea banilor investiți în tipărirea Condicii comerciale.

Prea înălțate Doamne,

În curgere aproape de doi ani am lucrat în calitate de secretar la alcătuirea condicilor comerciale și criminalcești. Stăpînirea mulțumindu-să de strădaniile mele, mi-a hărăzit spre răsplătire și mîngiere, cu gînd negreșit de a-mi face bine, monopolul tipării Condicii comerciale în soroc de doisprezece ani. Dînd la lumină această condică cu a mea cheltuială, nu numai că n-am dobîndit vre-un folos, ci dimpotrivă am pierdut și capitalul, pentru că mai toate exemplarele stau nevindute.

Socotînd că nu va fi suferit Mării Voastre a să răsplăti rivna și ostenelele mele cu un privilegiu păgubitor, care în alte staturi ar fi adus un folos foarte însemnat și ar fi făcut starea editorului, Vă rog cu umilință să binevoiți a întoarce îndurată privire asupra zeloasei slujbe ce am arătat la o lucrare atit de delicată și grea și, după dreptatea ce Vă caracterizează, să Vă milostiviți a porunci să se ia înapoi, pe de o parte, privilegiul monopolului, pe care îl depui la picioarele Înălțimei Voastre, iar pe de alta, exemplarele cele în ființă ale Condicii comerciale, în sumă aproape de una mie cinci sute, și a mi să plăti prețul lor cite franți șase de fiecare exemplar.

Prea Înălțate Doamne ! Statul va reintra cu vreme în fondurile sale prin desfacerea cărilor ; privilegiul monopolului să va desființa, și plecatul supt-iscălit, pe lingă despăgubirea cheltuielilor, nu să va vedea espus a-și vedea atîtea trudoase ostenele jertfite în zadar, ci dimpotrivă se va cunoaște dator de o vecinică recunoștință.

Al Mării Voastre,

Prea plecat și jertfit supus,

Simeon Marcovici.

Arh. St.-București, fond Ministerul Justiției, Extrajudiciare, dosar 300/1843, f. 1.

¹¹¹ Asupra carierei acestuia, în afară de M. Mazăre, *op. cit.*, mai vezi recent, N. Marcu, *Alexandru S. Marcovici — primul profesor de clinică medicală la Facultatea de medicină din București, în Trecut și viitor în medicină*, București, 1984. Menționăm aici că datele indicate mai sus privind bursa lui Alexandru Marcovici și studiile sale de medicină la Paris nu sînt cunoscute specialiștilor în istoria medicinei, motiv pentru care am și insistat asupra lor.

¹¹² Din păcate, cum se știe, Alexandru supraviețuiește mai puțin de un deceniu părintelui său, încetînd din viață la 5 ianuarie 1886, în vîrstă de nici 51 de ani, căci se născuse la 11 iulie 1835. Cum a afirmat M. Mazăre, moare în brațele fratelui său, cu puțin mai tînăr, Constantin (*op. cit.*, p. 31); nefiind căsătorit și neavînd copii, nepoții săi, fiii lui Constantin, în urma dispozițiilor testamentare, vor moșteni casele sale din București. (*Ibidem*, p. 32).

2

1852, iulie 12, București. Cerere a lui S. Marcovici pentru trimiterea fiului său Constantin la studii la Viena.

Prea Înălțate Doamne,

Am slujit douăzeci de ani în ramura instrucției publice ca profesor de matematică, de franceză, de retorică și în sfârșit ca director.

Sînt douăzeci și unu de cînd slujesc necurmat în ramura administrativă.

Pe cît m-au erlat puterile, îndrăznesc a crede că slujba mea [a] fost fără prihană.

Acum, mărindu-se doi băceți ce am, datorita părintească mă silește a îngriji de soarta lor, dîndu-le o carieră specială și pozitivă cu care să poată fi folositori și lor și altora. Pe unul din acești doi copii, am chibzuit a-l trimite la Viena ca să studieze medicina după însuși a lui vocație, mijloacele însă îmi sînt foarte mărginite, pentru că puțina avere ce aș fi putut aduna prin economie din leafa mea s-a absorbit de necurmatele trebuințe și nenorociri ale numeroasei mele familii.

În asemenea împrejurare foarte grea pentru mine nu-mi rămîne, Prea Înălțate Doamne, decît a alerga la acel generos și bișugos izvor care alină toată durerea, la acea înaltă binevoiență cu care în toată vremea m-am văzut norocit din partea Înălțîmii Voastre și a invoca plecat ajutorul ce veți bine chibzui Înălțimea Voastră pentru împlinirea susținerii fiului meu în școalele de la Viena.

1852, iulie 12

București

S. Marcovici

Conform cu originalul ...

Semnătură indescifrabilă

Arh. St. București, fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, Țara Românească, dosar 1794/1852. f. 2.

3

1855, mai 20, București. Cerere a lui S. Marcovici pentru studiile fiului său Alexandru la Paris.

Prea Înălțate Doamne,

Fiul meu cel mai mare, Alexandru, după ce a urmat cu succes și cu premii de eminență clasele gimnaziale din Capitală, pînă la al șaselea inclusiv, s-a dus în anul 1854 la Paris, unde, prin a sa silință și bună purtare a dat examen și a luat în luna trecutului aprilie diploma de bacheloret în științe, după noua dezvoltare dată studiilor academice.

Aflînd că onorabila Eforie a Școalelor Naționale a hotărît să aleagă prin concurs și să trimită în străinătate patru tineri ca să studieze științe anume specificate, și socotind că o diplomă de bacheloret luată astăzi în Paris de un tînăr rumân, care a făcut în patria sa cu îndestulă silință trei din patru părți din învățăturile naționale, poate împlini cu avantaj prin tipul de concurs, îndrăznesc a ruga plecat pe Înălțimea Voastră să binevoiți a lua dispozițiile ce veți chibzui spre a fi fiul meu Alexandru, de se va găsi cu cale, prenumărat între acei patru tineri pentru ramura matematică ce însuși ș-a ales după a sa vocație, și cu subvenția hotărîtă pentru dînsii. Ar fi bine de i s-ar aloca acea subvenție de la 1 Iulie anul curgător, cînd va înceta aceia ce se dă, cu începere tot dela acea dată, fiului meu celui mai mic, Constantin, care mai are zăbavă pînă să treacă la Viena examenul de bacheloret.

Prea plecat supus,

S. Marcovici

1855 mai, 20

București

Arh. St. București, fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, Țara Românească, dosar 1794/1852, f. 2.

4

1859, decembrie 12, București. Cerere a lui S. Marcovici pentru prelungirea studiilor fiului său Alexandru, la Paris.

Domnilor Efori,

După impulsivitatea dată de Gubernul Instrucțiunii naționale, noua programă a studiului a prevăzut toate ramurile de învățături, de la cele mai mici până la facultăți, ca cu modul acesta, și cariere onorabile să se deschiză, și statul să fie servit de bărbați capabili.

Între aceste facultăți se coprinde și a Medicinai, ale căria iutlicile fundamente au început a se pune.

Fiul meu Alexandru studie Medicina la Paris cu îndestul succes, precum s-a dovedit prin patru certificate ale facultății, însă trei pentru trei examene anuale, și al patrulea pentru examenul ce a dat în anul trecut pentru esternat, și în care s-a clasificat al patrulea din 180 concurenți.

Subvențiunea de una sută galbeni ce a binevoit Onorabila Eforie a continua fiului meu încă pe trei ani, cu începere de la 1 Iulie anul curent, nu-i este îndestulă; cu mijloace de a-l susține nu am; acum este intrat în anul al patrulea de Medicină, și pe lângă cursurile sale, se pregătește să dea și examenul de internat, care este cel mai greu și mai necesariu, fiindcă cu modul acesta teoria merge în paralel strins cu practica.

Imperioasa trebuință de a se pregăti profesori, silința, buna orînduială și succesele fiului meu, serviciul meu ca profesor în curgere de mulți ani, încă de la fundarea colegiului Sf. Sava (fie-mi ertat a adăuga și această considerațiune), mă fac a Vă ruga, Domnilor, să binevoiți a chibzui de a se da și fiului meu stipendiul întreg de galbeni două sute patruzeci pe an și cu prelungire de șase luni la termenul de trei ani ce i s-a acordat, fiindcă tocmai atunci isprăvește doctoratul în toată întinderea și deplinătatea lui, și întorcîndu-se în țară, poate profesia după cuviință oricare ramură a științei medicale.

S. Marcovici

12 Decembrie 1859, București

Arh. St. București, fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, Țara Românească, dosar 1794/1852, f. 60.

5

1859, decembrie 1, București. Jurnalul Eforiei Scolilor prin care se aprobă suplimentarea bursei de studii la Paris a lui Alexandru Marcovici.

În ședința sa de astăzi 1 Decembrie 1859, Eforia Instrucțiunii publice, examinînd petițiunea înregistrată la No. 3. 177, prin care Domnul Simeon Marcovici, arătînd lipsa de mijloace întru care se află cere a se mai adăuga cîte galbeni 140 pe an la stipendiul de 100 galbeni ce are acum fiul dumisale Alessandru Marcovici, spre a se putea continua și termina studiile sale de Medicină la Paris, recunoscînd de adevărate arătările domnului petiționar considerînd buna purtare și bunul succes cu care fiul dumisale-și face studiile în Paris, și avînd în vedere că din suma de lei 20.000 destinați prin / paragraf / 7 al bugetului actual pentru subvențiuni la școlarii cu diligenți și scăpătați de pe la Universitățile străîne, a rămas oarecare rezervă, decide :

1. Studintele de Medicină la Paris, Alessandru Marcovici, începînd dela 1 Decembrie anul curinte, va avea stipendiul de cîte 240 galbeni pe an.

2. Adausul de 140 pe an ce se face Domnului Alessandru Marcovici la stipendiul de 100 ce avea pînă acum, se va acoperi începînd de la 1 Decembrie curinte și pînă la ultima lui Decembrie 1860 din rezerva de care e vorba mai sus.

3. În Budgetul anului 1861 se va trece Domnul Alessandru Marcovici între stipendiștii cei cu cîte 240 pe an.

4. Și cel din urmă. Dispozițiunile acestui jurnal se vor comunica Domnului Casier spre a se regula în conformitate cu dînsule *.

* Semnează : Poenaru, Ar. Ghica, Laurian, I. Maloirescu

Arh. St. București, fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, Țara Românească, dosar 1794/1852, f. 50.

R É S U M É

Dans la première partie de cet article l'auteur présente l'évolution intellectuelle de Simeon Marcovici, un des premiers boursiers de la Valachie éduqué en Occident. Après des solides études à Pisa et à Paris, il devient professeur au célèbre collège „St. Sava” de Bucarest et il a une très active contribution à la modernisation de l'enseignement roumain. En même temps il a plusieurs fonctions publiques importantes. Il se fait remarqué avec ses traductions de littérature italienne et française, avec une grande contribution à la création de la langue littéraire roumaine; c'est pourquoi il a été apprécié par le grand poète Mihai Eminescu.

À la fin l'auteur nous donne des informations sur la famille de Simeon Marcovici, insistant surtout sur la figure de son fils, Alexandru, qui est devenu un réputé médecin et professeur.

P R É C I S

In the opening part of his article the author follows Simeon Marcovici's intellectual growth as one of the first Wallachian scholar who had completed his education in western schools. After very serious studies in Pisa and Paris he became a teacher in Bucharest, at the famous „St. Sava ” College, being a very active promoter of the Romanian educational modernization. In the same time he occupied many important positions in the State Administration. His translations from Italian and French literary works were posthumously appreciated by the great poet Mihai Eminescu.

In the final the author gives information on Simeon Marcovici's family, insisting mostly on his son, Alexandru, a well-known doctor and professor.